

Kristendom og Marxisme i Kina

Fra 1949 til idag

AV SIGURD ASKE

Jeg bruker ordet «kristendom» i vid betydning: den kristne lære og tro, den kristne kirke og misjon, de kristne som mennesker. Folkerepublikken Kina ble proklamert 1. oktober 1949. Jeg skal kort skissere opp noen av de mest typiske trekk ved Folkerepublikkens politikk og ideologi på den ene side, og karakteristiske utviklinger innen kristendommen i Kina på den annen side.

Folkerepublikken Kina tok marxismen/leninismen som sin offisielle ideologi. Åpningstalen ved den første nasjonale kongress i 1954 gav uttrykk for dette. Femten år senere, ved den 9. nasjonale kongress i 1969, holdt den militære øverstkommanderende Lin Piao, opp Maos lille røde bok og sa: «Dette er Partiets grunnleggende ideologi.» Med denne offisielle uttalelse ble Maos tanker kanonisert.

Igjen, femten år senere, altså da i vår tid, har Maos tanker falmet og kommet i bakgrunnen for en energisk liten mann som heter Teng Hsiao-p'ing. Hans tese er at man skal søke sannheten fra dagens realiteter, som betyr nokså mye av en helomvendning. Dette betyr da at kristendommen i Kina har måttet leve med en diktatorstat som flere ganger har skiftet teoretisk basis og ideologi.

Så til kristendommen i Kina. Hva slags kirke, hva slags tro var det som i 1949 sto ansikt til ansikt med en kommunistisk stat? Etter de mest pålitelige kilder (World Christian Handbook, 1951) var det i 1949 omkring 5 millioner kristne i Kina. Av de 5 var 3 millioner katolikker. David B. Barrett's monumentale World Christian Encyclopedia (1982) har tallet 1 295 000 protestanter i 1949. Viktig å holde opp er at selv om tallet på kristne aldri steg til over 0,2% av befolkningen før den andre verdenskrig, så hadde kanskje hele 35% av den såkalte elite fått kristen opplæring, 90% av alle sykepleiere var kristne og 70% av alle sykehus var drevet av kirke og misjon. 13 av de største universiteter var etablert og drevet av kristen misjon.

Når de kommunistiske ledere observerte alt dette, tolket de hva de så gjennom øynene til Feuerbach, Lenin og Marx. Mao Tze-tung gav tydelig uttrykk for dette.

Det første ansikt til ansikt-møte mellom de nye politiske ledere og kirkens ledere kom i mai 1950. Det resulterte i publiseringen av «Det kristne manifest», underskrevet av 1527 kirkeledere og 400 000 protestantiske kristne. Manifestet gjentar tre godt kjente og respekterte prinsipper: selv-underhold, selv-propagering og selv-styre. Situasjonen gjorde imidlertid at de tre gode prinsipper fikk en ny og ideologisk og politisert ramme. Premierminister Chou En-lai ble konsultert i denne viktige sak, og det er grunn til å anta at hans råd ble tatt meget alvorlig.

Hensikten med publiseringen av Det kristne manifest under KFUM-mannen Dr. Y. T. Wu's ledelse, var å frigjøre de kristne kirker fra utenlandsk imperialisme og fra utenlandsk innflytelse. Selv om § 88 i den nye konstitusjonen sa at der skulle være «religionsfrihet», ble det lagt til at dette kunne ikke garanteres før kirkene hadde frigjort seg fra utenlandsk innflytelse og kontakter.

Konstitusjonen har blitt revidert i 1975, 1978 og 1982. Artikkelen om religionsfrihet (§ 35) er som den var i 1954. «og frihet til å propagere ateisme» er nå strøket fra grunnloven.

Hensikten med Manifestet hadde vært å forene de kristne. Den virket imidlertid splittende på kirken i Kina. Man fikk faktisk fra den tiden to fraksjoner: den såkalte «Tre Selv Bevegelsen» representert ved Dr. Y. T. Wu, og de uavhengige og de såkalte «hus-grupper» representert ved den kjente evangeliet og prest Wang Ming-tao.

Wang Ming-tao, forhenværende marineoffiser, fant ikke å kunne slutte seg til Tre Selv Bevegelsen av to hovedgrunner:

1. han var urolig ved den ideologiske tilpassing han fant i Manifestet;
2. han var uenig med mye av den teologi han fant representert.

Wang Ming-taos standpunkt kom til å bety for ham – 23 år og 10 måneder i arbeidsleirer og fengsler til han omsider i 1980 ble gitt fri, 82 år gammel og sykelig. Han har siden bodd hos sin sønn i Shanghai, sammen med sin kone som hadde vært innesperret på andre måter i mesteparten av hans fangenskap. Wang Ming-tao's vitnesbyrd om tilgivelse er et mektig vitnesbyrd om hva Guds kjærlighet kan gjøre i et menneske.

De to kirkelige og teologiske «fløyer» som jeg refererte til eksisterer også idag, nå under navnene «Tre Selv Bevegelsen» og «Hus gruppene eller kirkene». Alle de såkalte «Åpne kirker», som etterhvert er kommet opp i 1800–2000, sorterer under Tre Selv Bevegelsen, som har 5900 prester og predikanter i arbeid, de fleste av dem

over 60 år, mange av dem med dårlig helse, ofte på grunn av tvangsarbeid eller fengselsopphold. Det er ingen grunn til å tvile på at mange av dem er hengivne, evangeliske kristne. Noen av dem var kjente predikanter. Det er intet skarpt skille mellom «åpne kirker» og «husgrupper». Jeg burde legge til at der vel også ekisterer en tredje gruppe kristne, vi kan kanskje kalle dem «hemmelige kristne». Det er 1) eldre mennesker som har lidd overlast og nødig vil bli offentlig identifisert, 2) troende mennesker som er blitt utsatt for et veldig press til ikke å delta i husgruppe-aktiviteter, og endelig 3) endel intellektuelle som har ledende stillinger i det offentlige liv.

Hittil har vi talt om den protestantiske kirke. Den katolske kirke representerte i 1949 hele 60% av de kristne i Kina. Den katolske kirke har også sin to-delning, den ene gruppen har ikke villet gi opp sin forbindelse med Paven og med Roma, den andre gruppen er mer a la Tre Selv-kirken.

Frem til 1978 visste vi lite om de kristnes kår i Kina. I begynnelsen av 1970-årene, etter president Nixons første besøk, og etter perioden med «ping-pong diplomatiet», hadde vi en periode hvor mer vennlig innstilte «China-watchers» spant nokså fargerike stykker ut av tynne tråder. En mann som Joseph Needham og andre uttalte at kommunist-Kina var den mest kristne nasjon på jord. I Kina hadde Guds rike kommet med makt, ikke på grunn av Ordets forkynnelse ved misjonærer, men ved Maos politiske strukturering. Maos meget omtalte «den nye borger» ble identifisert med det nytestamentlige og teologiske begrep «det nye menneske».

I 1985 har vi atskillig mer informasjon om de kristnes kår i Kina. Vi får informasjon hovedsakelig gjennom to kilder:

1. turister av mange slag
2. den kinesiske presse og andre media.

Turistinformasjonen kommer fra de større byer. Informasjon om hva som skjer ute på landet må du finne i den kinesiske presse og andre media. Skal du virkelig i dybden, vil du ikke få det på trykk. Folk som vet mye sier lite, av frykt for represalier mot dem selv eller like ofte mot deres kjente og kjære. Det er et meget tidkrevende arbeid å samle, klassifisere, oversette og tolke informasjon fra Kina. En enkeltperson som har gjort en kjempeinnsats her er Jesuitpresten L. LaDany som på en øy utenfor Hong Kong har etablert sitt China Watch Office, etter at han selv måtte forlate Kina i 1950. Først meget senere fikk de såkalte evangeliske et noe liknende apparat. Det var kineseren Jonathan Chao, født i Manchuria og vokst opp i

Japan hvor han gikk på Canadian Academy i Kobe. The Chinese Church Research Center flyttet nylig til nye kontorer i the New Territory. Adressen er P. O. Box 312, Shatin Central Post Office.

Vi har idag utallige China Institutes rundt omkring i verden. Men disse to jeg har nevnt rager opp, og gjør et grunnleggende arbeid. Jeg snakker nå om kirkelig sammenheng. Selvsagt har regjeringsinstitusjoner sine egne kanaler gearet inn på ulike faser av det kinesiske samfunn. Her i Norge har jeg personlig flere ganger, spesielt etter min tur til Kina i 1980, og nå igjen våren 1985, under en konferanse i Oslo, slått til lyd for et «Kina Institutt». Ideelt sett burde Egede Instituttet vært det logiske sted, men dessverre har ikke dette ellers så prisverdige tiltak fått den plass innen norsk misjonsvirksomhet som det burde ha hatt. Hvis det ingen annen grunn var for opprettelsen av et slikt institutt: når en fjerdedel av verdens befolkning ser ut til å reorientere seg og begynner å bevege seg i en ny retning, da bør resten av verden, også vi i vårt lille Norge, rette oss opp i stolen og begynne å notere oss saker og ting.

Richard Nixon skriver i sin 1980 bok «The Real War»: Med referanse til Napoleons ord om Kina (There lies a sleeping Giant, let him sleep. For when he wakes, he will move the world). «WHICH OF ITS POSSIBLE COURSES CHINA TAKES, MIGHT EVENTUALLY DETERMINE WHETHER THE WEST SURVIVES».

Informasjon og nyheter er viktige, men de er i seg selv ikke nok – de må tolkes. En viktig ingrediens i en slik tolkning er Kinas historie og Kinas kultur og tradisjon. Vi spørker i Norge med at her i dette lutherske land er endog metodistene gode lutheranere. På samme måten kan vi si om maoistene i Kina at de på hjertebunnen vel er gode konfucianere. Det er derfor et viktig spørsmål å stille: hvilke elementer har vært de mest dynamiske i prosessen med å forme Kinas kultur og historie? Her i denne lille dokumentasjonen må dette nødvendigvis gjøres i telegram-stil.

I en periode som strakte seg over 3000 år hadde Kinas nasjonalregjering seks ministerier: Himmel-ministeriet, Jord-ministeriet, Vår, Sommer, Høst og Vinter-ministeriene. Den filosofiske basis for dette var Confucius' visdom:

«When the ways of Nature are sincerely valued, man participates in the creative process of the Universe.»

Og hvis nå noen synes jeg siterer Confucius utenfor dagens sammenheng, så hadde Time Magasin den 18.mars 1985 den interessante nyhet at *the Peking Academy for the Study of Confucianism and*

the Chinese Classics skulle åpnes mai 1985. Ved reetablering av dette akademiet er det tydelig dokumentert en interesse og forståelse for den rolle religion og filosofi spiller i dagens kinesiske samfunn. Kinesiske publikasjoner (magasiner helst) er fulle av artikler om buddhismen, taoismen og confucianismen. Jeg spår at kristendommen er neste tema.

Kristendommen, confucianismen og marxismen har alle tre et grunnleggende engasjement for den verden vi lever i. Samfunnet er ikke noe vi kan melde oss ut av – samfunnet er et område hvor vi finner vår livsoppgave. Her ligger det derfor et felles utgangspunkt. Det er helt tydelig at familiens plass og funksjon på ingen måte har blitt radert bort av kultur-revolusjonen, snarere det motsatte. Vi har nok hørt om barn som forrødte sine foreldre. Men det var trolig et mindretall, i de aller fleste tilfeller kom familien styrket ut av konflikten.

Det sies av folk som har forsøkt å sette seg inn i dette, at opp mot 100 millioner mennesker led fysisk eller psykisk overlast under kultur-revolusjonen. Blant dem finner man neppe mange frivillige agitatorer for en tilbakevenden til det som nå ligger bak. Det bør betones at kultur-revolusjonen som Mao og Sentralkomiteen slapp løs på folk og samfunn i 1966, på ingen måte var fokusert på kristendommen eller de kristne. De var de «fire gamle» som skulle angripes – gamle ideer, gamle vaner, gamle tradisjoner og gammel kultur.

100 millioner led altså overlast. Nok 100 millioner ble værende igjen i analfabetismens halvmørke, ved at skolene ble lukket, ved at de ble sendt ut i arbeidsleirer og kvasimilitære aktiviteter. Få av disse 100 millioner står klare til et tilbaketog til tilstanden før 1980.

Etter denne noe overflatiske referanse til utviklingen i Kina i årene som ligger bak, la oss så vende vår oppmerksomhet til hva som hender i Kina idag: Den ferske «Thunder Out of China» (for å bruke en gammel, men kjent boktittel av Theodore White) begynte å buldre i desember 1984. Da ble generalsekretæren i kommunistpartiet Hu Wao-bang referert slik: «Du kan si vi har kastet bort 20 år». (Time 18. mars 1985).

Ten Hsiao-p'ing's «Seek Truth from Facts» er av noe eldre dato. Men det momentum dette hans slagord har fått, har jo faktisk reversert Partiets ideologiske filosofi. Og billedlig talt har det spørsmålstegn Teng satte over Mao Tze-tungs store statue samtidig kastet en lang skygge over Karl Marx' fjerne skikkelse.

Det har hendt i Kina hva aldri har hendt hittil i noe kommunistisk

land: en offentlig debatt ble satt i gang om hvor brukbar egentlig marxisme var for et land som Kina.

Det var 7. desember 1984 at Hu Yao-bang holdt sin berømte tale hvor han sa rett ut at marxismen var historisk begrenset. Han minnet sine tilhørere om at Karl Marx døde for over 100 år siden. Siden den tid har viktige utviklinger funnet sted, forandringer har skjedd som Engels, Marx og Lenin ikke kjente til eller kunne forutsi. Hans konklusjon var vel egentlig en gjentakelse av hva Mao selv sa i 1942: «*Marxism is no cure all*».

Fra kinesisk synspunkt er kanskje Marx lettere å hanske med enn Mao. Men vi må også huske på at Mao selv startet prosessen med å modifisere marxismens revolusjons-teori. Mao forsto at i Kina måtte revolusjonen begynne med bøndene, det var ikke fabrikkarbeidere nok til å basere seg på dem som kjernetropper.

Hu Yao-bang tok opp Marx' teori om at hverken vare-utveksling (handel?) eller finansielle transaksjoner ville eksistere i det sosialistiske samfunn. Begge disse funksjoner er viktige i Kina, sa Hu. Med andre ord: Marx er gammeldags, kanskje litt passé. Kineserne er merkelig pragmatiske. Og Teng Hsiao-p'ing har åpnet nye veier da han sa at sannheten skulle utledes av realitetene. For ikke lenge siden – våren 1985 – ble 100 mennesker i Shanghai utropt til samfunns-forbilder på grunn av sin innsats og sosiale arbeid. Det ble litt senere kjent at hele 26 av disse var aktive kristne mennesker. Men hadde ikke Marx kategorisk sagt at religion er opium for folket? Det er ting som tyder på at Marx' mest berømte slagord har kollidert med god gammeldags kinesisk pragmatisme og sunt folkevett.

Vi ser jo idag at kinesiske myndigheter går inn i seriøse forhandlinger om samarbeid og hjelp. Det gjelder skoleprosjekt og det gjelder sosiale tiltak. Og noen av disse forhandlinger føres med kirkelige organisasjoner og misjoner – noe helt utenkelig bare for få år siden. Hvis derfor kristendommen de facto blir anerkjent for sin konstruktive samfunnsinnsats, nemlig av regjeringen, kan dette bli oppfattet som en dytt i ryggen på den offisielle kirkelige ledelse i Kina, biskop K. H. Ting og Tre Selv Bevegelsen.

Tre Selv Bevegelsen har våren 1985 tatt initiativet (kanskje på grunn av det nye politiske klima) til å organisere et konsortium som vil gjøre det mulig for den kinesiske kirke å ta imot større pengebevilgninger fra utlandet, igjen helt utenkelig bare for få år siden.

Ofte har Vestens opplevelse vært høytidelige deklarasjoner fra de

kinesiske myndigheters side. Ikke minst har dette vært tilfelle på det kirkelige plan. Under planleggingen av det som idag er kjent som Kairos Communication Service har vi lagt opp til utveksling av informasjon og en rolig samtale om saken.

Men igjen, Kina er uberegnelig. Til og med hard-barkedede avisfolk kan av og til miste balansen. Fox Butterfield, i sin bok «China Alive in the Bitter Sea», 1982, forteller hvordan han en kveld kom inn i leiligheten til en lokal partileder og fant henne over en åpen bibel, kanskje smuglet inn fra Hong Kong. «Du ser overrasket ut» sier kommunistlederen, «men du bør vite at kristendommen sprer seg raskt i dette land, fordi folk er så skuffet over kommunismen.»

Det er ellers lovfestet at hverken ungdom under 18 år eller parti-medlemmer skal ha «religiøs tro».

Når det så gjelder internasjonale kirkelige relasjoner, kunne man ha ventet at det måtte være veletablerte og anerkjente kirkelige organisasjoner som WCC eller LWF som ville gå inn i samtaler om teologiske og kirkelige temaer. Noen slike har sikkerlig funnet sted. Men særlig produktive har de ikke vært. Kanskje den mest oppsiktsvekkende var avtalen om byggingen av et trykkeri med tanke på bibeltrykking. Men også her hadde mindre grupper vært aktive først. På meg kom det ihvertfall som litt av et sjokk å lese om en konferanse i Tienjing i juli 1984, en konferanse i TSPM regi, hvor 80 amerikanske evangeliske var tilstede, 20 av dem tidligere misjonærer (Kina?). Ømfindtlige spørsmål ble tatt opp til åpen drøfting:

- Hva er TSPM's teologiske stade?
- Hvordan se TSPM på evangelisering?
- Hvor ligger TSPM's lojalitet?

Det var Ruben Ortega, leder for Encounter With Christ, som tok initiativet. Hans egen konklusjon var, etter konferansen: «*I'll Wait and see*».

Man kan si dette var et svar fullt av Gamaliels visdom. Det tilfredsstillende meg ikke helt. Det forekommer meg at evangeliets karakter og natur, og vel også vår oppfatning av den kristne kirke, betinger en mer aktiv holdning til evangelisering (misjon om du vil) og kirkelig samarbeid over politiske grenser. For altfor lenge har kirker og misjoner i vest, ikke bare vært passive når det gjelder Kina og de kristne der, vi har rett og slett glemt Kina. Men Kina er det store «Himalaya» på verdens misjonskart, utfordringen som rager opp høyt over alt annet. Hvert fjerde menneske bor i Kina. Hver tredje ikke kristne person i verden er kineser. Og Kina er blitt hva kineser-

ne kaller landet sitt «Midtens Rike». Det som skjer der, har ringvirkninger ut over hele verden.

Dette er grunnen til at jeg gjentagne ganger har utfordret norske misjonsledere til å tenke alvorlig på opprettelsen av et forsknings- og informasjonskontor – et Kina-institutt. Våren 1985 ble der enighet om at Norsk Misjonsråd skulle arbeide videre med saken, og våren 1986 vedtok Misjonsrådet å opprette et Kinainstitutt, det blir lagt til Fjellhaug Misjonsskole.

Jeg skal ikke plage leserne med mine egne funderinger om den videre utvikling i Kina, uten å antyde at det er tegn som tyder på at kinesisk tradisjon og pragmatisme vil trekke Regjeringen stadig mer bort fra fanatisk maoisme og mer i retning av «det som er praktisk og mulig.»

Altså, selv om Kina vel ikke vil frasi seg marxismen, vil det bli mer en formalitet, og det vil foregå en stadig mer pragmatisk «sinifisering» (en kinesisk-gjøring) av alle ideologiske grunnsetninger. I denne prosess vil intellektuelle ha en viss rolle å spille, politikerne vil formulere de politiske prinsippene, og kirkens menn vil være tredje ledd i dette toget.

(Artikkelen er et foredrag holdt ved en konferanse arrangert av Norsk Misjonsråd i Oslo våren 1985.)